

In mijn haasten.

Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor uw oogen; dan nog hoorde Gij de stemme mijner smee kingen, als ik tot U riep. Ps. 31: 23.

Als ge, op den trans van een toren geklommen, het panorama, dat zich in zonnegans voor u uitstrekt, bewonderend genoot, en nu weer naar beneden moet, zijn er twee wijzen van naar beneden gaan.

De duif, die van de spitse van den toren naar haar til strijkt, spreidt de wieken uit en doorklieft de lucht; zij daarentegen moet langs de twee, drie honderd treden van de trap af dalen naar omlaag.

De duif kan drie maal op en neer vliegen van de til naar den torentrans en van dien trans naar haar til terug, eer zij éénmaal de kronkelende trap zijt afgestegen. En indien ge u dan weer suim boven op den toren bevondt, zoudt ge door het eenmaal af en weer opklinnen naar uw adem hijgen, terwijl de duif u belachen zou in haar lustig gekir. En waart ge een dwaas, zoodat ge in uw haasten om af te komen, de duif wildet nadoen, om zonder trap van den trans naar beneden te zijn, zoo liept ge tien kansen tegen één, om uw vermetelheid te boeten met den dood.

De duif zou zich dwaas aanstellen, zoo zij, in plaats van neer te zijn op haar wieken, de twee, drie honderd treden langs, de wetteltrap afstijgt; maar nog dwaazer zou de man zijn, die den weg van de duif verkoos, om met haaste omlaag te komen.

Dit toont, dat er voor ieder creatuur, bij het jagen naar een doel, een eigen weg verordend is, en dat de „vreeze des Heeren" ook hierin het beginsel der wijsheid is, zoodat alleen wie den door God voor hem bepaalden weg afloopt, niet handelt als een dwaas.

Zeker, er is verschil, er is onderscheid in de maat. Een jongen van twaalf jaren loopt een torentrap vlugger op en af, dan een man van zeventig. Wie slechts vijf minuten te loopen heeft, kan sneller voorttappen, dan wie een weg van tien uren heeft te gaan. Wie onbelast loopt, loopt sneller, dan wie een zwaren last heeft te dragen. Ook beweegt men zich sneller bij een feestelijke optocht, dan bij een gang naar het graf. Zoo is er allerlei dat in de maat uw gang kan versnellen of vertragen. Maar ook dit alles spruit toch uit Goddelijke ordinarie voort. Wie, als er brand uitbreekt, en hij weet dat zijn kind op de bovenverdieping te slapen lag, langzaam de trap opging, en zich niet haastte, zou voor God en menschen geoordeeld staan. Maar dit blijft altoos, dat hooger doel, wí óók ons haasten regelen moet, en dat wie haast heeft die hooge ordinarie in, zondigt.

En dit nu is het wat David beled, gedaan te hebben.

Beled in Psalm 31, toen hij uitriep: Ik zeide wel in mijn haasten: Ik ben afgesneden van voor uw oogen. En evenzo beled in Psalm 116, toen hij het betuigde: Ik zeide wel in mijn haasten: Alle menschen zijn leugenaars.

En dit „haasten" drukt hij beide malen uit met een woord dat aan de duif herinnert, en eigenlijk beteekent: driftig, onrustig her- en derwaarts fladderen.

Bij David uitte zich dat haasten in zijn spreken, en het is juist in dat spreken, dat ook wij ons zoo dikwijls op dit haasten betrappen. Ook voor dat spreken heeft God een weg verordend.

Ons spreken moet niet op onze lippen geboren worden, maar opwelen uit ons hart; dan uit ons hart door ons denken gaan; en zoo eerst mag het zich uit ons bewustzijn naar de lippen dringen, om van die lippen uit te gaan naar het oor van wie ons hoort.

En dat juist is het, wat we zoo vaak vergeten. Dan springt het woord op eens uit het hart naar de lippen. Er ontbreekt bedaardheid, er ontbreekt overleg, er ontbreekt nadenken. En door het haasten glijdt het bittere woord onbedachtelijk over onze lippen heen.

Zoo gaat het bij drift, dat ons bitter woord noodeloos wondt, en we achteraf berouw hadden over ons haastig woord, en ons straks verontschuldigen moeten.

Zoo gaat het bij wasnwisheid, als we, om maar te spreken, een ondoordacht oordeel vellen, in plaats van onzen tijd af te wachten, na eerst nagedacht te hebben.

Zoo gaat het bij haastig gegeven beloften, waarover men van achter spijt als haren op zijn hoofd heeft.

En zoo nu gaat het ook, wanneer we in nood en angst, zonder zelfbeheersching, de eerste driftige opwelling van ons hart volgen, en niet rekenen met wat God voor ons was, of menschen ons ten goede dachten.

David had de heerlijkste beloften van zijn God ontvangen, David had de treffelijkste ervaringen van Gods trouw genoten. Toen plotseling doodelijke angst hem aangreep, had hij dus moeten weten, dat er van een verlaten zijn door zijn God geen sprake kon wesen. En toch, toen het water even aan de lippen kwam, vergat hij én die beloften én die ervaringen, en zonder met de trouw van zijn God te rekenen, riep hij het in zijn haasten uit: Ik ben afgesneden van voor uw oogen!

In onze daden gaat het evenzoo.

God, Die over ons te zeggen heeft, heeft voor alles een proces, een tijd van wording en van rijping besteld. De zaadkorrel moet er maanden lang over doen, om nieuwe granankorrels in de aarde voort te brengen. De duif die pas gezet is, gebruikt maanden om te zwellen en te rijpen. Het pas uit den dop gekropen kieken gebruikt maanden om te volgroeien tot het zelf eieren kan leggen.

En zoo nu is er ook voor den mensch bij alle ding een weg verordend, dien hij heeft af te leggen, een proces dat hij te doorloopen heeft, een tijd die besteed moet worden, eer het doel kan worden bereikt.

En juist daartegen nu komen we voortdurend in verzet.

We willen dan vrucht plukken als we pas gezaaid hebben, en eer het gezaaide den tijd kreeg om te ontkiemen, op te schieten en te rijpen.

Vandaar ons haasten bij onze ontwikkeling. Examen willen doen eer men gereed is. Voor volwassen willen doorgaan eer men volgroeide. Willen huwen, eer men de jaren heeft. Naar een betrekking in het leven jagen, eer men zich praktisch heeft geoefend. Schrijven willen, eer men gereed is met zijn gedachten. Geld willen winnen zonder moeite en inspanning, dat men óf speelt om te winnen door de fortuin, óf speculeert om het geluk te grijpen, óf, erger nog, het pad der eerlijkheid verlaat, en kiest de paden des bedrogs.

En in dit alles het pogen, om waar God ons een langer weg voorschreef, eigenmachtig een korter weg te kiezen.

Altoos dat haasten.

Tot zelfs in edeler en heiliger dingen.

Niet ijveren en strijden langs den stillen weg van overtuigen en van winnen voor zijn denkbeelden, maar haasten, om zijn doel te bereiken, en dan den onheiligen weg verkiezen van slimheden, en van anderen te willen dwingen.

Doen zooda het kind doet, dat in een bloempot erwtes gezaaid heeft, en nu dat stille groeien veel te langzaam vindt, en daarom het ontkiemende plantje er telkens uittrekt, tot het worteltje knakt... en het plantje verdort.

En niet anders gaat het zoo vaak in ons innerlijk leven.

Ook in dat innerlijk leven regeert God, en ook voor dat leven heeft God zijn ordinarie gesteld. Zijns is de weg, die eerst in kennis van zonde, van de kennis van zonde tot de kennis van ellende leidt, en eerst uit die ellende doet opklinnen naar het heil dat in geloof en in bekeering doorbreekt.

Doch ook die weg is te lang. Ook daarvoor weet de waanwijze mensch in zijn haasten wel een zijpad, en zoo hoort ge lieden van het Heilsleger zich haasten, om een roekeloos zondaar, die nog van niets hoorde, en van niets wist, op eens, plotseling op het zondarsbankje te brengen, en zoo op staanden voet te bekeeren.

Een haasten bij hen 't sterkst uitkomend, maar in alle kringen waar te nemen.

Voor de kennis Gods is onderzoek, is inspanning, is tijd noodig. En toch, hoevelen niet, ook onder bedaarde Christenen, die na eenmaal belijdenis te hebben gedaan, zich aan alle verder onderzoek der waarheid spenen, en nu wel merken dat ze niet vooruitkomen, en toch buiten Gods weg om, jagen naar het Koninkrijk der hemelen, om zekerheid door een ingevang, op eens, in haast te erlangen, en toch juist daardoor tobbed onzeker blijven tot aan hun sterven toe.

Komt God dan in den weg des lijdens tot hen, dat hun hart breekt, o, dan bidden ze wel om uitredding, maar ook in dat bidden is het één haasten. Die uitredding moet dan ook komen, als het amen op het gebed nauwelijks is weggestorven. En als God dan toet, dan kennen ze het verbeiden niet, en in hun haasten voelen ze booze gedachten in zich opklommen. God heeft hen vergeten. Bij God is geen trouwe meer. Er is geen Hoorder, geen Verhoorder des gebeds.

Heeft dan de Heere niet gezegd: Mijne wegen zijn niet uwe wegen? En spreekt dan in dat haasten iets anders, dan zijn eigen, denkbeeldig korter pad, voor den van God bestelden en verkoren langeren weg in de plaats te willen schuiven?

En toch, het helpt u niets. Want *uw* pad bestaat alleen in uw voorstelling, in uw verbeelding, in uw onrust. Zijn weg is en blijft toch de eenige weg, die u het doel kan doen bereiken.

En zoo houdt ge, zoo ge het goed inziet, u met uw haasten slechts op. Ge komt er niet mee vooruit, maar raakt er mee ten achter.

Immers, dan moet God u eerst van uw haastig zijpad af, en naar Zijn weg terug brengen, en dan blijft die weg uws Gods nog even lang als te voren, onderwijl gij uw tijd verspeeld hebt.

Amsterdam, 8 Februari 1901.

Emeriti- en weduwen pensioen.

Van één der Deputaten voor de Generale Kas ontvingen we een klacht over het slecht inkomen van de bijdragen van de Provincien voor die kas.

Hij schreef er dit van:

„In overleg met de deputaten der Generale Kas, kom ik namens onze prov. deputaten van Overijssel voor de zaken der emeriti u vragen, of gij misschien niet gelegenheid kunt vinden, om in de *Heraut* een woord van opwekking te spreken voor de trage kerken. De zaak is deze: Bij de Generale Deputaten is voor het nu loopende jaar door de hulpbeh. kerken voor hare emeriti enz. aangevraagd f 8265.50.

Friesland vroeg. . . f 2000.—
Drenthe f 1960.—
Overijssel f 2805.50
Gelderland f 1500.—

De Generale Deputaten hebben daarom, volgens de bepaling der Generale Synode, f 8000.— uitgetrokken over de Provincien, naar den aangevonden maatstaf, en vroegen dus:

Van Groningen	14 pCt.	f 1120.—
„ Friesland	10 „	800.—
„ Drenthe	5 „	400.—
„ Overijssel	8 „	640.—
„ Gelderland	8 „	640.—
„ Utrecht	10 „	800.—
„ N.-Holland	14 „	1120.—
„ Z.-Holland	18 „	1440.—
„ Zeeland	8 „	640.—
„ N.-Brabant	5 „	400.—

Maar nu zijn weigerachtig om dat te betalen Groningen, Utrecht en Zeeland, en geven Noord-Holland en Zuid-Holland veel te weinig.

De andere Prov. voldeden dit halfjaar, behalve de *voorgerechten* die niet zonden, en N.-Holland gaf dit halfjaar f 315.— en Z.-Holland f 250.—, dus N.-Holland te min f 245.— en Z.-Holland te min f 470.—.

Nu is het gevolg dat de Gen. Deputaten niet het noodige, wat de kerken te kort komen, kunnen uitkeeren en de emeriti en weduwen lijden.

Overijssel heeft het voorlaatste kwartaal van de Generale Deputaten slechts ontvangen f 83.— voor haar 10 weduwen, en in dit laatste kwartaal f 325.—. Per kwartaal moest het wezen, na aftrek der f 160.— onzer bijdrage, f 547.37½. U kunt hieruit zien dat de weduwen veel te weinig ontvingen. Tot October des vorigen jaars was het steeds goed gegaan, en toen kwam tegen den winter die stemming. De kerken in onze Provincie doen haar best, maar er zijn zooveel zwakke kerken, vooral in de klasse Deventer, dat zij de hulpbehoevende kerken met niets meer dan zij nu reeds doen, kunnen bijstaan. Hadden nu de weigerachtige Provincien gedaan naar hetgeen op de Generale Synode is overeengekomen, dan was alles goed gegaan, maar nu worden emeriti en weduwen er de dupen van. De Generale Deputaten hebben al herhaaldelijk zich tot de weigerachtigen gewend en zullen het bij vernieuwing doen, maar zij zeggen: wij zorgen voor onze eigene weduwen en laat de anderen ook voor zich-

zelve zorgen. Zoo wordt toch zelfzuchtig gehandeld, en kan dit goed zijn?

Is deze klacht niet alleszins billijk?

Gaat het aan, dat de provincien, die geldelijk sterker staan, zich aanwennen te denken: „Wij zorgen voor onze eigen Emeriti en weduwen, laat de overige provincien voor de hunne zorgen?"

Is dan de financiële kracht niet zeer ongelijk over de verschillende provincien verdeeld, en zijn we niet allen samen voor elkander verantwoordelijk jegens het Hoofd der kerk?

Vergete men toch niet, dat de Deputaten der Generale Kas niet uitbetalen kunnen dan wat bij hen inkomt.

En wie zijn dan de slachtoffers?

Wie anders dan Ouden van dagen en Weduwen, wier nood schreit naar God.

Aansluiting aan het resultaat van het verleden.

I.

Dr. D. J. de Geer heeft in de *Nederlander* van 18 en 21 Januari ons nogmaals te woord gestaan, op een wijze die alleszins door ons gewaardeerd wordt.

Dat we dus deze zijn repliek niet onbeantwoord laten, geschiedt niet uit zucht om het laatste woord te hebben, maar omdat hij een onzer grondovertuigingen aanviel, die we niet kunnen loslaten, en die niet onverdigd blijven mag. Er steekt in wat hij betoogt een zoo ernstig gevaar voor den invloed van het Christendom op ons volksleven, dat weerstand onzerzijds hier plicht is. En dat te meer, omdat het schrijven van Dr. De Geer al den indruk op ons maakt, van ernstig gemeend en goed bedoeld te zijn, en alsoo de mogelijkheid niet uitsluit dat we hem overtuigen.

Gelijk men zich herinneren zal, hadden we er de aandacht op gevestigd, dat er ook in het concrete resultaten van vroeger wetenschappelijk onderzoek voor ons liggen, aan wier juistheid geen man van wetenschap meer twijfelt, en waarvan alle verder onderzoek als vaststaande uitgaat. Zoo wezen we op de verhouding van onzen planeet tot de zon, en op de wet van Grimm.

Wat merkt Dr. De Geer hier nu tegen op? Hij zegt:

De font der redeneering blijkt, dunkt ons, uit de voorbeelden zelve.

Of heeft de geleerde schrijver ooit van een universiteit gehoord, die op den grondslag staat, dat de aarde om de zon draait, zoodat de hoogleeraren aan deze vondst gebonden waren en tot geen ander resultaat zouden mogen komen?

Natuurlijk niet. Maar hier blijkt nu ook juist, hoezeer ten onrechte Dr. Kuyper in *Scotistica* II het afwijzen van historische vondsten als grondslag met het ignoreeren van de vrucht van vroegere denkracht vereenzelvigt.

Zal toch aan een hoogleeraar nooit de eisch gesteld worden, dat hij zich op den basis door Dr. Kuyper genoemde voorbeelden stelt, — aan den anderen kant zal een man, die van dit alles eenvoudig geen nota nam, die alwat vroeger gedacht en gezocht was blauw-blauw liet, om op eigen gelegenheid den sterrenhemel of de klankloer of de natuurwet te doorgronden, voor het wetenschappelijk zoeken natuurlijk volmaakt onbruikbaar zijn.

De geachte schrijver zal bij eenigen nadenken zelf toestemmen, dat dit geen hout snijdt.

Ongetwijfeld, het zal in niemands brein opkomen, een Universiteit te stichten op den grondslag dat de aarde om de zon draait.

Doch waarom niet?

Eenvoudig omdat een Universiteit geheel de wetenschap omvat, en het derhalve ondenkbaar is, dat men als grondslag voor een Universiteit één concreet gegeven uit één enkele wetenschap, ten deze de sterrekunde, neemt. Grondslag van een Universiteit kan nooit anders zijn dan datgene wat principe van een geheele opvatting van het leven en van de kennis van het leven, d. i. van de wetenschap is.

Dr. De Geer heeft dus volkomen gelijk, dat niemand ooit zoo dwaas zou zijn, om te doen wat hij onderstelt; maar dat zal daarom niemand ondernemen, omdat de combinatie die Dr. De Geer maakt, niet deugt, overmits één concreet resultaat een detailpunt raakt, en de grondslag van een Universiteit algemeen moet zijn.

Was er daarentegen sprake van, een hoogleeraar in de sterrekunde te benoemen, en was er een zonderling, die nog staande hield dat de zon toch om de aarde draait, dan weet Dr. De Geer zoo goed als wij, dat noch de Curatoren van Leiden, noch die van Utrecht of Groningen zeggen zouden: „Op zulk een punt moet de onderzoeker vrij blijven. Zijn afwijking van het gemeen gevoelen mag geen oorzaak zijn om hem niet te benoemen." Hij zou eenvoudig niet in aanmerking komen, wat hij ook voor zijn meening aanvoeren mocht.

Dit eerste argument weerlegt dus zichzelf. Meer ter zake is zijn tweede opmerking, dat ook, waar wij zulk een vondst van het verleden dankbaar overnemen, wij dit niet doen, omdat iemand voor ons het zoo vond, maar om de innerlijke waarheid er van:

Gelijk wij reeds herhaaldelijk zeiden, — al achten wij het historisch gevondene als authentiek, bindenden grondslag voor waarlijk wetenschappelijk onderzoek ondenkbaar, als hulpmiddel bij zulk onderzoek achten ook wij het voor ieder denker onmisbaar en van de hoogste beteekenis.

En nu wil het geval, dat vooral bij de exacte wetenschappen, maar ook hier en daar op filosofisch terrein, sommige historische vondsten het merk der echtheid in zichzelf dragen.

Er zijn ontdekkingen en uitvindingen, die eeuwen verborgen of onzeker bleven, maar die,

zoodra men ze in dezen vorm eenmaal heeft, door niemand betwist worden. Hetzij omdat ze empirisch haar eigen juistheid elk oogdenklik kunnen aantoonen, hetzij omdat ze gesteund worden door een complex van argumenten, die men slechts behoeft bloot te leggen om door elkeen te worden aanvaard.

Hetzelfde vindt men bij gewone raadsels in het dagelijksch leven. Er zijn raadsels waarbij men over de oplossing verschilt. Maar er zijn ook raadsels wier oplossing, hoe moeilijk ook te vinden, wanneer iemand ze gevonden heeft, door allen wordt erkend. En hetzelfde geldt bij rekensommen, waar de schoolleugde de ééne maal blijft twisten over methode en uitkomst, de andere maal, wanneer één hunner een methode en uitkomst heeft aangegeven, de juistheid hiervan eenstemmig inziet.

Ditselfe nu zien wij ook bij de raadselen en vraagstukken der wetenschap. Er worden inderdaad vindingen gedaan, waarbij de gelukkige vinder een „heureka!" een „ik heb gevonden!" uitroep niet alleen namens zichzelf, maar mede uit naam van de menschheid. Eenvoudig omdat de vondst met haar bewijzen hier voor allen klaarlijk is.

Ook in zulk gevallen heeft men echter nog nooit het gevondene als bindenden grondslag voor het wetenschappelijk denken aangenomen, waarvan men niet zou mogen afwijken.

Men heeft ook aan zulk gevondene nooit meer waarde toegekend, dan het in zichzelf bezat en dan het in zichzelf aan den geest van elk later onderzoeker opdroeg.

Wil dit nu zeggen, dat men het gevondene over board heeft geworpen, om het opnieuw te gaan zoeken?

In geen deele. Elk wetenschappelijk man, die als zoodanig er natuurlijk kennis van genomen had, maakte en maakt vanzelf bij zijn verdere studie van dit gevondene gebruik. Het ontleent voor hem zijn betekenis niet aan het vinden van zijn voorganger, maar aan het feit, dat hij bij het narekenen van den vinder, diens gelijk erkent en elken dag opnieuw erkent kan. Dat narekenen, nu het eenmaal vóórgegaan is, zal vaak de kwestie zijn van een oogdenklik. Het valt soms met het kennisnemen der vondst samen, eenvoudig omdat de argumenten zoo notoir zijn, dat ze, eenmaal blootgelegd, onmiddellijk overtuigen.

Maar dit ééne blijft toch essentieel: *hij mag den vinder narekenen*. Hij mag, wanneer later twijfel bij hem opkomt, 't opnieuw doen en hij mag óók tot een afwijkend resultaat komen.

De historische vondst in wetenschappelijke zin kan haar betekenis alleen ontleenen aan de legitimatiepapieren die zij voortdurend met zich omdraagt.

Aan de historische vondst een andere waarde toe te kennen dan de aan haarzelf inwonende waarde is onwetenschappelijk. Het strijdt niet met ons begrip van wetenschap, zoals dr. Kuyper meent, maar met dat van iedereen, daar het doel der wetenschap is *waarheid*, en men zich op den bergtocht daarheen vleugellam slaat, wanneer men zich te voren *blind* aan eenig vooropgezet denkbeeld.

Hier tegen nu hebben we *niets* in te brengen. Het weerlegt niet, maar beaamt wat we steeds verklaard hebben. Over wat Dr. De Geer hier zegt, is nooit anders door ons gedacht. En het is wel een droef bewijs, hoe moeilijk het is elkander te verstaan, dat Dr. De Geer ons nochtans het tegenovergestelde gevoelen toedicht.

Toch mogen we niet verheelen, dat hier een *Daltonisme* in het spel is, dat ons wel eenigszins bevreemdt.

Al verstaan we toch best, dat Dr. De Geer den tijd mist, om de gronden die we hier en elders voor ons gevoelen opgaven, nauwkeurig te lezen, anders wordt het toch, als in het citaat dat hij-zelf in de *Nederlander* opneemt, juist hetzelfde staat, wat hij tegen ons aanvoert.

Daar toch staat uitdrukkelijk: „*dat destijds een hoogleeraar op zijn college toch de wetenschappelijke gronden voor een ander heeft aan te geven, zoodra hij er opzettelijk van handelt*."

Voorts is het in alle tonen door ons uitgezongen, dat al wat op het Calvinisme betrekking heeft, opnieuw te onderzoeken en wetenschappelijk toe te lichten is, als ook dat correctie op de vondsten van het Calvinisme niet alleen geoorloofd, maar noodzakelijk zijn.

Wat zin heeft het dan, opnieuw tegen ons aan te voeren, dat het wetenschappelijke onderzoek van het eens gevondene moet kunnen afwijken; dat wij vroegere onderzoekers mogen narekenen; en dat de grond van waarheid voor het gevondene nooit daarin ligt, dat het uit het verleden ons bekend was, maar eeniglijk in de gronden waarop het resultaat van dat vroeger onderzoek rustte.

Dr. De Geer maakt er zich blijkbaar geen voorstelling van, hoe verdrietig het is, als men zulke voor de hand liggende dingen, die men ten overvloede nog keer op keer heeft uitgesproken — wat niet eens noodig was, omdat ze vanzelf spraken, — en die men bovendien zelf door eigen doen praktisch bevestigd en bezegeld heeft: telkens opnieuw tegen ons in batterij ziet brengen, en hierdoor opnieuw genoodzaakt wordt te zeggen, dat wie op ons vuurt, zich ten eenenmale in onze bedoeling, die keer op keer duidelijk werd uitgesproken, vergist.

Ten overvloede zij het daarom hier nogmaals herhaald, dat we geen wetenschap kennen, die het ooit om iets anders dan om *waarheid* te doen zou zijn; dat het voor ons de ongerijmdheid zelve is, te spreken van een wetenschap, die, op welk punt ook, van onderzoek zou moeten afzien; en dat we uit het verleden niets aannemen, wat dan ook, als boven het recht van onderzoek staande. Of om nog beter te doen, en nu, zoo we hopen, alle mogelijkheid van misverstand af te snijden, we zullen het nu uitdrukken in de eigen woorden van Dr. De Geer, die hij cursief liet drukken, en die dus met zorg gekozen zijn: Aan de historische vondst een andere waarde toe te kennen, dan de aan haar zelf inwonende waarde, achten wij onwetenschappelijk.

Roman-literatuur.

V.

Een kort woord zij hier, eer we verder gaan, over Firdusi ingelascht. Men vond het vreemd, dat we na Homerus als episch dichter Firdusi noemden. Waarom? De *Sahnam* van Firdusi, d. i. het *Koningsboek* van Abu'l Kâssim Maussâr, loopt, wat inhoud en beteekenis betreft, met de *Ilias* evenwijdig. Bezong de *Ilias* oud-Griekenland's heldenglorie, die nog in de worsteling met de Perzische macht wonderen deed, in het *Koningsboek* zijn de oud-Perzische tradities bezongen, die dat volk van Kores eens zoo machtig in de historie deden ingrijpen. Het verband tusschen Homerus en Firdusi bestaat dus wel terdege. Het zijn de Perzen en Grieken, die in de schoone worsteling aan den Levant tegenover elkander hebben gestaan, en het zijn de oude helden-tradities van Griekenland die Homerus, en de oude tradities van Perzië die Firdusi bezong.

En wat de dichterlijke, de epische beteekenis van de *Ilias* en van het *Koningsboek* betreft, zij hier niet alleen naar Heine's, maar ook naar Carrière's oordeel verwezen. Carrière, als weinigen, een kenner van de waarde der poësie, en een man wiens oordeel door Christelijke sympathieën geleid wordt, aanzelt niet, het *Koningsboek*, een Epos van 120,000 verzen, zóó hoog te stellen, dat hij er van zegt: „Het is een der machtigst tot bewondering dwingende producten van 'smenschen geest." „Het geeft den indruk van het oneindige, zoo als geen andere kunstscheping dit doet." (*Die Kunst in Zusammenhang der Kultur-entwicklung*, III. p. 270). Hoe hoog men hem in Perzië stelde, blijkt het best uit zijn artiesten-naam van *Firdusi*, die hem aan het Hof van Mahomed van Gasm werd gegeven, want Firdusi beteekent: De dichter uit het *Paradijs*.

Voor al in de pas geëindigde eeuw is op dit zeldzaam schoone kunstproduct herhaaldelijk de aandacht gevestigd. Niettegenstaande het vier dikke deelen groot is, werd het opnieuw te Calcutta uitgegeven in 1829; te Parijs door Jul. Mohil, met Fransche vertaling, in 1838, in 7 deelen; en door J. A. Buller, te Leiden, in 1833; een uitgave die, door Buller's dood, bij het 3de deel steken bleef. In Teheran zag in 1851 zelfs een geïllustreerde uitgave met illustraties het licht. Groot gedeelten er van zijn bovendien vertaald door Atkinson in het Engelsch (Calcutta 1814), door Pizzi in het Italiaansch (Parma 1872), en door Rückert in het Duitsch (Erlangen 1838). Bovendien gaf Görsen in 2 deelen te Berlin in proza: *Het Heldenboek van Iran* uit, en zijn voorts episodes vertaald door Weiss van Starkensfels en Graaf Friedrich von Sack. Het werk van Sack in drie deelen beleefde zelfs drie drukken. Er is alzoó geen twijfel, of Firdusi is ook in Europa zoo veelzijdig bekend geworden, dat we in het minst niet kunnen inzien, waarom het noemen van Firdusi onzerzijds min geoorloofd zou zijn geweest, of naast Homerus misplaatst. Het was er ons juist om te doen, dat het Epos uit zou komen als een algemeen menschelijk verschijnsel.

Na deze korte inlansching nemen we den draad van ons betoog weer op, om den overgang van het *Heldendicht* in de *Roman* kortelijk toe te lichten, opdat de beteekenis van de roman, in haar edeler opvatting, hierdoor te klaarder voor oogen moge staan.

Na den val van het Romeinsche keizerrijk was de eenheid der groote natien verbroken, en waren tal van kleinere nationale formatien in haar plaats opgetreden. Slechts eenmaal, in den strijd tegen de Saracenen, ontwaakte door de kruistochten een gevoel van eenheid tegen een gemeenschappelijk vijand; maar zelfs de strijd tegen de Mohamedanen, en later tegen de Turken, werd toch verspreid gevoerd, in Frankrijk, in Spanje, in Italië, in het Heilige Land en in het Grieksche keizerrijk. En na deze verspreide worsteling tegen de Halve Maan, greep in heel Europa een eindelooze worsteling van stam tegen stam, van riddersgebied tegen riddersgebied, die eerst door Karel den Grooten gestuit werd, doch om na zijn verscheiden op kleiner terrein hervat te worden, en in de onderlinge worsteling der enkele ridders van uit hun kasteelen te worden voortgezet.

Toch, hoe gedeeld en verspreid deze veelzijdige worstelingen ook waren, ze wekten niettemin krachtig den heldengeest, en het was deze heldengeest onder het volk, die de oude overleveringen der Kelten en Germanen herleven deed, en zoo aanleiding gaf tot het ontstaan van een geheele reeks van epische dichters, die gelijk in het Nibelungen-licd en in de Gudrun omvangrijke worstelingen, of gelijk in de zangen der jongleers en troubadours, heroische episoden op kleiner schaal bezongen.

Voor al deze kleine stukken, in Frankrijk als *Chansons de geste* bekend, en in Duitschland door de *Meistersänger* voorgedragen, waren destijds de genieting van de ridders op hun kasteelen en van het volk op de markt. Men las niet, maar luisterde. Al deze soorten van epische dichtingen werden met luider stem voorgedragen, en maakten den indruk van zóó uit 'sdichters borst uit te vloeien. Ze waren alzoó meer berekend op onmiddellijk pakken en boeien, en moesten hun dichtvorm daar naar richten. Dit had invloed zoowel op den inhoud als op den vorm. Op den *inhoud*, in zoverre steeds gezocht moest worden naar iets nieuws, iets verrassends, en evenzo naar een stof, die spande, een worsteling teekende, en deze worsteling snel tot beslissing bracht. Voor lange gedachten was geen plaats. Veel meer dan een uur kon men de aandacht niet gaande houden. En evenzo werkte dit op den *vorm*. De oude epische maat was te vermoeiend voor het hooren, en moest vervangen worden door lichter

maat. Inho op de voor kend zijn.

Doch hoe tusschen he deze epische sche trek s dachte van l Ook bij dez het er om. Het verleden rukken, te b vloeien, en z vroegere gr heffen tot id

De strekk dan ook won, lafheid op, niet uit baarden, m een heilige een hoog ide van wat hoog gemeen. Er zedelijke ver

Toch versc derslot dan volk gezong, geest der rid gen reeds te van het voll gen sprak we een anderen t worden wa vrijheid, bij c hooge eer; te saamvloede, heid aan een In beider wa teekenis der die in de w aan de vrom

Dit saamva dit middenee kleiner kring l Europa door l zelfden geest, tige eenheid, kringen, die i den en ridde streek eigen o voor een *hops* deden opkom ditzelfde *epos* goten, maar h vorm ten gel

Hiermee nu ook van karak strijders, die, grooten naam, ren. Zoo we gelocaliseerd. I van één groote waarin eens getruimeerd bevestigd had, turen. Het bezi nen kring den staan, indringers hadden gebroks steld hadden.

men hoe, deze begonnen te na sangen steeds i denis en in de personen en bijz die ze